

перехід від загальної моделі поведінки, закріпленої в адміністративно-правовій нормі, до конкретних адміністративно-правових відносин. [2].

Отже, механізм адміністративно-правового регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності містить сукупність засобів функціонування єдиної системи правого регулювання такої діяльності з метою забезпечення права осіб на здійснення експортно-імпортних операцій, переміщення через кордони фінансів, технологій та інтелектуального капіталу, захищеного правом власності тощо. До елементів адміністративно-правового регулювання такої діяльності належать: джерела адміністративного права, які регулюють цю діяльність; адміністративно-правові відносини у сфері такої діяльності; публічна адміністрація, яка здійснює таке регулювання; адміністративно-правові відносини в аналізованій сфері, форми та методи такої діяльності публічної адміністрації у сфері регулювання цієї діяльності та адміністративні процедури.

Література:

1. Адміністративне право України: навчальний посібник // за заг. ред. В. В. Галунька. – Херсон: ХМТ, 2011. – 320 с.
2. Адміністративно-правові відносини: [Електронний ресурс] // LAW-PROPERTY. – 2014. – Режим доступу: <http://law-property.in.ua/articles/featured-articles/435-2014-12-17-08-00-52.html>.
3. Галунько В.В. Адміністративно-правові відносини: [Електронний ресурс] / Валентин Галунько // LAW-PROPERTY. – 2014. – Режим доступу: <http://law-property.in.ua/articles/featured-articles/435-2014-12-17-08-00-52.html>.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Голос України від 14.03.2003. – № 49.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.
6. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

УДК 316.774:343.222

КАПЛІЙ Олена

РОЗШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ СВОБОДИ СЛОВА ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ ШЛЯХОМ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЦЕНЗУРУ

Сучасне правове регулювання сфери ЗМІ визначає новий підхід до кримінально-правового забезпечення охорони вказаних правовідносин. Із прийняттям нового КК Україна встановила кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналіста, тим самим підтвердивши тезу про свободу слова як основну цінність демократичної, правової держави. Свобода ЗМІ означає здійснення права критики

без політичної цензури, залякування або будь-якого іншого державного тиску [12, с. 158].

В попередніх дослідженнях нами встановлено, що задля ліквідації ряду недоліків у законодавстві 4 лютого 2016 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів», яким статтю 171 було викладено в новій редакції та посилено санкції проти тих, хто перешкоджає працівникам ЗМІ, журналістам доносити до громадськості правдиву інформацію. В результаті цього з диспозиції статті 171 КК України виключено умову умисності.

Крім того, важливою подією стало затвердження Комітетом Верховної Ради України з питань свободи слова та інформаційної політики 27 січня 2016 року Стратегії розвитку законодавства України з питань свободи слова та діяльності ЗМІ відповідно до європейських стандартів, в якій зазначається, що принцип вільного обігу інформації повинен забезпечуватися шляхом усунення будь-яких законодавчих підстав для здійснення цензури (не лише державної), а також вказується про необхідність встановлення відповідальності за цензуру [17].

З набуттям незалежності України велика увага на законодавчому рівні приділялась свободі слова та створенню вільних ЗМІ. Законодавство України за роки незалежності змінювалося в демократичну сторону. Одним із найважливіших надбань демократії стала свобода слова та заборона цензури. Ст. 15 Конституції України декларує: «Цензура заборонена» [9]. Слід підкреслити, що положення про заборону цензури як один з основоположних принципів організації та діяльності ЗМІ закріплюється у конституціях багатьох держав світу.

Погоджуємось з М.В. Савчиним, що ЗМІ є важливим засобом громадського контролю за владою, і належною гарантією цього є конституційні принципи ідеологічного плюралізму та заборони цензури [16, с. 476]. Крім того науковець вказує на необхідність встановлення конституційної відповідальності за фактом цензури [16, с. 226].

Однак, незважаючи на законодавчу заборону цензури продукції ЗМІ, на практиці доволі часто ті чи інші елементи цензури, відображені в національному законодавстві у вигляді правових обмежень, доповнюють межі свободи масової інформації.

В зв'язку з цим погоджуємось з Т.М. Заворотченко, яка в процесі порівняльного аналізу підстав введення цензури в зарубіжних країнах із правовими обмеженнями свободи масової інформації в Україні встановила, що правові підстави обмеження свободи масової інформації в Україні збігаються з підставами застосування цензури в зарубіжних країнах. Причиною тому, на думку автора, є конституційна заборона цензури. Доти, поки стаття Конституції України, присвячена питанню цензури,

залишатиметься в тому ж незмінному вигляді, що й сьогодні, або не буде тлумачення даної статті Конституції Конституційним Судом України на предмет можливості введення наступної цензури продукції ЗМІ, законодавець буде вимушений прикривати фактичне застосування цензури введенням нових підстав обмеження свободи масової інформації [7, с. 226].

Щодо поняття цензури, то найбільш повним та точним, на наш погляд, є визначення запропоноване Р.З. Гусейновою-Чекурдою. Так, вона визначає що цензура у ЗМІ – це діяльність органів влади та окремих політичних й економічних угруповань, що спрямована на всебічний контроль за змістом, на усіх стадіях роботи над інформаційними програмами на телебаченні, радіо та інформацією, розміщеною в мережі Інтернет [6, с. 92].

Не оминули увагою проблему визначення поняття цензури і вітчизняні законодавці. Так, під час парламентських слухань «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України», які відбулися 16 січня 2001 р., тодішній голова Верховної Ради І. Плющ заявив, що в Конституції було закладено помилку, внаслідок якої цензура в Україні трактується суто як втручання держави в ідеологічний зміст інформації, оприлюднюваної через ЗМІ. Спікер зазначав, що «на сьогоднішньому етапі цензура повинна трактуватися як будь-яка перешкода для отримання громадянами об'єктивної повної інформації. І саме в такому значенні повинна бути заборонена» [10, с. 1].

За часи незалежності України багато разів журналісти звертали увагу громадськості на прояви цензури у ЗМІ. Тетяна Федорів, заступник головного редактора ТСН студії 1+1 у період з 1999 до 2005 року, у своєму дисертаційному дослідженні описує прояви цензури, з якими довелось стикнутися багатьом представникам ЗМІ: «Реалією функціонування українських теленовин стали спеціальні інструкції, так звані «темники» з рекомендаціями чи прямими вказівками, як висвітлювати ту чи іншу подію, яку новину замовчати, кого із дійових осіб можна показувати, кого ні, тощо» [18, с. 52]. Наслідком публічної заяви про практику цензури в Україні стало законодавче визначення поняття «цензура». 3 квітня 2003 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова» [14]. Зокрема, Закон України «Про інформацію» було доповнено статтею 45-1, в якій чітко сформульовано визначення цензури.

В зв'язку з цим погоджуємось з думкою І. Гавради, що шлях до нормативно-правового визначення цензури був досить непростим і невинправдано довгим, що, поза сумнівом, вплинуло на систему вітчизняних ЗМІ. На думку автора, у випадку прийняття такого закону на початку 1990-х років вдалося б якщо не уникнути, то, принаймні, мінімізувати дію тих факторів і процесів, які негативно вплинули на ситуацію з рівнем свободи слова у нашій країні [5, с. 98].

13 січня 2011 р. Закон України «Про інформацію» було викладено у новій редакції, однією з новел якого стало оновлене визначення поняття цензури. Так, відповідно до ст. 45-1 Закону України «Про інформацію» (у попередній редакції) цензура поширювалася винятково на обмежене коло осіб – журналістів і ЗМІ – і жодним чином не стосувалася, наприклад, науковців, авторів праць, письменників та інших осіб.

З метою ліквідації цієї прогалини законодавець закріпив оновлене поняття цензури. Так, відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України «Про інформацію» в редакції від 13 січня 2011 р. під цензурою розуміється будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її поширення або накладення заборони чи перешкоджання у будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації [16]. Отже, раніше цензура могла стосуватися лише журналістів і ЗМІ, але стало зрозуміло, що її можуть зазнавати й інші особи. Тому, шляхом оновленого викладення поняття цензури, де законодавець використовує слово «зокрема», законодавчі гарантії відтепер поширено і на зазначених осіб. Крім того, важливим є те, що законодавець відтепер розмежовує і забороняє «цензуру», «умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» та «втручання у професійну діяльність журналістів».

Таким чином, виходячи з аналізу Закону України «Про інформацію», ми дійшли висновку, що цензура може бути попередньою і каральною. Попередня цензура здійснюється на стадії підготовки продукції ЗМІ до випуску; каральна (або наступна) – після виходу продукції ЗМІ в ефір і полягає в перешкодженні її розповсюдження (у судовому, адміністративному або кримінальному порядку).

Професія журналіста в Україні за останнє десятиріччя стала однією із найнебезпечніших, так за 2014 р. Інститут масової інформації (далі – ІМІ) зафіксував 138 випадків цензури [1]. В 2015 р. ІМІ зафіксував 12 випадків цензури [2]. За 2016 р. ІМІ зафіксував 7 випадків цензури [3]. З початку 2017 р. по березень 2017 р. ІМІ вже зафіксував 1 випадок цензури [4]. Отже, дані ІМІ свідчать про стійкі негативні тенденції у зазначеній сфері, розповсюдженою формою порушення свободи слова в Україні залишається цензура. В зв'язку з цим, простежується тенденція щодо значних порушень прав журналістів, а питання захисту професійної діяльності журналістів в Україні залишається резонансним і досі [8].

Виникає цілком логічне запитання: чи відповідатимуть особи, які вчинили дії, визначені як цензура? І яка це буде відповідальність? Однак попри те, що Законом України «Про інформацію» передбачено, що відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні в цензурі, ані адміністративної, ані кримінальної відповідальності

за цензуру прямо не передбачено. Хоча «цензорів» теоретично можна притягнути до кримінальної відповідальності за зловживання (перевищення) владою або службовим становищем та за перешкодження законній професійній діяльності журналістів [11].

Слід зазначити, що проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні та протидії цензури)», який було зареєстровано народним депутатом О.К. Кондратюком 10 червня 2010 р. (№ 6447-1) [13] та 6 жовтня 2010 р. прийнято в першому читанні, пропонується визначити, що до цензури належать, зокрема, редагування органами державної влади та місцевого самоврядування журналістського матеріалу поза редакціями ЗМІ, що на наш погляд розширює поняття цензури, та доповнити Кримінальний кодекс України положеннями, котрі передбачають кримінальну відповідальність за цензуру.

Таким чином, вважаємо, що необхідно внести доповнення до Кримінального кодексу України, де передбачити кримінальну відповідальність за цензуру у ЗМІ, та таким чином розширити кримінально-правову охорону права людини на вільне вираження своїх поглядів і переконань, посягання на свободу слова.

Література:

1. Барометр свободи слова за березень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/barametr/57001-barometr-svobodi-slova-za-berezen-2017-roku.html>.
2. Барометр свободи слова за грудень 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/barametr/47236-barometr-svobodi-slova-za-gruden-2014-roku.html>.
3. Барометр свободи слова за грудень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/barametr/51833-barometr-svobodi-slova-za-gruden-2015-roku.html>.
4. Барометр свободи слова за грудень 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/barametr/56084-barometr-svobodi-slova-za-gruden-2016-roku.html>.
5. Гаврада І. Цензура як прояв недемократичності державної політики України у сфері засобів масової інформації / І. Гаврада // Політичний менеджмент. – 2006. – № 5. – С. 95–106.
6. Гусейнова-Чекурда Р.З. Перспективи впровадження кримінальної відповідальності за цензуру у електронних ЗМІ / Р.З. Гусейнова-Чекурда // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.). У 2 т. Т. 1. – Одеса, 2010. – С. 89–92.
7. Заворотченко Т. М. Історичні умови розвитку політичного суб'єктивного права на свободу масової інформації / Т. М. Заворотченко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2013. – Вип. 4. – С. 22–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2013_4_6.
8. Каплій О. В. Посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти журналістів у світлі адаптації законодавства України про діяльність ЗМІ до європейських стандартів / О. Каплій // Новітні кримінально-правові

- дослідження – 2016: зб. наук. праць / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2016. – С. 74–78.
9. Конституція України: затверджена Законом України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (із змін, внесеними згідно із Законами України від: 8 грудня 2004 р. № 2222-IV; 1 лютого 2011 р. № 2952-VI; 19 вересня 2013 р. № 586-VII; 21 лютого 2014 р. № 742-VII; 2 червня 2016 р. № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141; 2005. – № 2. – Ст. 44; 2011. – № 10. – Ст. 68; 2014. – № 11. – Ст. 142; 2014. – № 11. – Ст. 143; 2016. – № 28. – Ст. 532.
 10. Лігачова Н. Відлуння несвободи / Н. Лігачова // День. – 2001. – 17 січня. – № 9. – С. 1.
 11. Марущак А. Якими є ознаки цензури і чи передбачена сьогодні відповідальність за такі діяння? Правовий аналіз [Електронний ресурс] / А. Марущак // Телекритика – Режим доступу: <http://ru.telekritika.ua/yuridichna-consultaciya/2008-05-07/38232>.
 12. Павликівський В. І. Правова регламентація та кримінально-правове забезпечення свободи слова та діяльності журналістів в мережі Інтернет / В. І. Павликівський // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 204–207.
 13. Проект закону «Про державно-правові гарантії захисту професійної діяльності журналістів» від 16 травня 2008 р. № 2508 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=32518.
 14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова: Закон України від 3 квітня 2003 р. № 676-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 28. – Ст. 214.
 15. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
 16. Савчин М. В. Конституційне право України: підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М. О. Баймуратов. – К.: Правова єдність, 2009. – 1008 с.
 17. Стратегія розвитку законодавства України з питань свободи слова та діяльності ЗМІ відповідно до європейських стандартів: Схвалено на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформаційної політики 27.01.2016 р. – 27 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komsvobslova.rada.gov.ua/komsvobslova/control/>.
 18. Федорів Т. В. Телевізійні новини в політичній комунікації України: жанрова типологія, технологія виробництва, взаємодія з аудиторією: дис. ... кандидата філол. наук: 10.01.08 / Т. В. Федорів; Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 256 с.

УДК 340.12

**СИДОРЕНКО Олена
СНЕГОВИЙ Владислав**

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ЗАКРІПЛЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Протягом багатьох років у світовій та вітчизняній юридичній науці можна простежити інтерес до антропологічної проблематики права. Виходячи з ідей юриспруденції, ці питання торкаються сенсу та цінності права для людини, місця людини в правовій діяльності, пізнання нею цієї реальності, співвідношення політичних та юридичних ідеалів, формування таких цінностей, як свобода, рівність та права людини. Спроби